

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

Die oneindige proses van historiese verstaan.

deur

Pieter Hendrik Johannes Labuschagne

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad Philosophiae Doctor

In die Fakulteit Teologie, Universiteit van Pretoria

Januarie 2012

Promotor: Prof Jurie Hendrik Le Roux

Summary

The on-going process of historical understanding

Hermeneutics has always been concerned with understanding, which has led to the development of numerous methods and approaches to assist the interpreter in his own attempt to understand. In text immanent methods, which became very popular over the last century, the final text was analysed and studied on etymological, syntactical and grammatical levels. The interpreter just had to apply the rules of his method objectively in order to expose the truth which was locked up in the text.

These approaches were shaken to their core with the bloom of historical criticism. Now, for the first time, the authenticity of the final text of the Bible was openly questioned. This was a major shock to Bible readers. One Old Testament scholar, Gerhard Von Rad, lived in the middle of this whole storm, but instead of rejecting the claims of historical criticism, he used what they offered him to extract meaning from the text.

Von Rad used the final text of the Old Testament as a point of departure but then asked how this text developed historically. Through an in-depth study of the text, he discovered sources that stood out as building blocks for the development of the Old Testament - different traditions had come into existence over time and there were drawn together into the final text of the Old Testament. Von Rad discovered the *Credo* which he identified as the most basic testimony Israel had preserved. He then continued to show how this *Credo* was interpreted and reinterpreted in every new generation in Israel. With the aid of this *Traditionsgeschichte* he understood the historical growth of the Old Testament and that help him with his *Verstehen* of the final text.

Hans-Georg Gadamer was a philosopher who lived in the same era. He was also concerned with historical understanding of texts from the past. With his *Wirkungsgeschichte* he asked about historical interpretations of the text. The constant flow of interpretation and reinterpretation over centuries, helped him understand ancient texts better. He did not see the temporal distance between the original author and the modern interpreter as a threatening abyss but believed that it was rather filled with opportunity.

In this dissertation we look at the contributions of Von Rad and Gadamer and how it assists us in understanding *Verstehen*. Man is a historical being, who exists against the

backdrop of history. It is this historical *Dasein* of man and his *Geworfenheit* in the world that makes it possible for him to understand texts from the past. Gadamer's fusion of horizons, rooted in man's historicity, bridge the gap between the past and the present,. Where synchronic text immanent methods reject all subjective influences, Gadamer and Von Rad point to the nature of man's inescapable historical being – man comes to understand by dealing honestly with his own *Geworfenheit* in this world. We learn that *Verstehen* is not concerned with an absolute truth that must be gained as an object, but *Verstehen* is an on-going historical process involving man's whole being. The interpreter is part of an on-going process of coming to understanding.

KEYWORDS

Hermeneutics; *Verstehen*; historical understanding; temporal distance; Von Rad; Gadamer;

Bedankings

Baie dankie aan:

- My vrou, Lize, wat saam met my vasgebyt het en my aangemoedig het deur die moeilike jare van studie.
- My kinders, Marlize en Peter-John, wat tevrede moes wees met 'n *besige pa* die afgelope paar jaar.
- My Ma, Annette, wat altyd in my geglo het en my van jongs af aangemoedig het om te studeer.
- Professor Jurie le Roux, vir sy geduld, wysheid en vriendskap.
- Gerhard Von Rad en Hans-Georg Gadamer wat my 'n kykie gegee het op hulle wêreld.
- Je remercie aussi l'église de l'île Maurice avec laquelle j'ai travaillé plus que douze ans. Votre ferveur d'apprendre à interpréter et de comprendre la Parole m'a inspiré à rechercher ces sujets en profondeur.

Dit was 'n lekker pad om saam met julle te stap.

INHOUDSOPGAWE

Voorwoord.....	1
Hoofstuk 1: Inleiding.....	8
Hoofstuk 2: Verstaan is 'n werkwoord.....	59
Hoofstuk 3: Verstaan en die teks.....	93
Hoofstuk 4: Die geskiedenis van verstaan.....	109
Hoofstuk 5: Verstaan as verhouding.....	140
Hoofstuk 6: Die konteks van verstaan.....	163
Hoofstuk 7: Die pad vorentoe.....	183
BIBLIOGRAFIE:.....	193

VOORWOORD

Hermeneutiek leer mens 'n les in nederigheid: dit het die vermoë om selfs die beste teorieë en hipoteses op hulle kop te keer. Sodra dit lyk of ons die teks verstaan, ontglim iets van die betekenis ons weer. Miskien verklaar dit hoekom daar soveel verskillende interpretasiemetodes ontwikkel het deur die verloop van die eeue: die mens het die begeerte om te verstaan. Sedert die verhaal van Adam en Eva se versoeking in die tuin van Eden, het die mens al die begeerte “om in beheer te wees”, “om alles te weet”; die vooruitsig daarna om die kennis van goed en kwaad te besit was selfs groter as Adam en Eva se vrees vir God. Eksegete en interpreteerders van die Ou Testament trap maklik in dieselfde strik as ons oerouers: hulle soek na metodes wat die betekenis van die teks kan waarborg. Die natuurwetenskappe maak aanspraak op resultate wat toetsbaar, herhaalbaar en eksak is. Dit het teksinterpretasie onder druk begin plaas om ook op 'n meer toetsbare manier te werk te gaan, wat aanleiding gegee het tot die ontwikkeling van metodes waarvolgens tekste geïnterpreteer is.

Die teks self, in sy finale gestalte, het die middelpunt geword waarom alles begin draai het: die finale gestalte van die teks, en die analisering van die woorde van die finale teks, het die fokus van interpretasie geword. Daar is besin oor die betekenis en waarde van die teken: die geskrewe woord. Is die teken self 'n draer van betekenis? Openbaar die geskrewe woord ten volle wat die outeur se bedoeling was, of lê sy bedoeling buite ons bereik? Kon metodes, met vaste stappe, ons help om hierdie tekens te verstaan? As ons kyk na 'n voorbeeld soos Struktuuranalise, is die teks gesien as 'n sisteem waar die teken van die allergrootste belang was. Nie net die individuele teken nie, maar ook die verhouding tussen die tekens en hulle funksie in die teks, was belangrik. Daar is geglo dat metodes, wat fokus op die interpretasie van die tekens, ons kon help om die waarheid te ontsluit.

Hierdie metodes het op 'n onhistoriese, sinkroniese manier te werk gegaan deur net aan die finale gestalte van die teks aandag te gee. In die laaste paar dekades in Suid Afrika was hierdie die metode van voorkeur: al wat nodig was om 'n teks korrek te interpreteer, was die korrekte metode en die korrekte gebruik van die metode.

Met die regte toepassing van die stappe van die metode, kon die betekenis van die teks blootgelê word. Die veilige hawe wat hierdie sinkroniese benadering van stukturaal-analise gebied het, het egter begin verkrummel, omdat meer en meer mense ontnugter geraak het deur die feit dat hierdie metode die historiese aspekte van die teks se ontwikkeling en betekenis uitgesluit het¹.

Die noodsaaklikheid daarvan om tekste op 'n diakroniese manier te lees, het al hoe duideliker begin word. Die teks is nie gelaai met betekenis nie, maar bestaan uit tekens met simboliese waarde. Daar is besef dat daar 'n verskil is tussen die innerlike woord en die uiterlike woord (gesproke of geskrewe woord): die mens se innerlike woord, of *verbum cordis*², kon nooit ten volle uitgedruk word in die uiterlike woord nie. Daarom kan die geskrewe woord nie gesien word as finale betekenisdraer van dit wat die outeur wou kommunikeer nie. Alle geskrewe woorde is onvoldoende en bevat 'n sekere mate van onsekerheid wat hulle betekenis betref. Die voordeel van 'n diakroniese lees van 'n teks lê daarin dat ons nie fokus op die woorde van die finale teks nie, maar juis soek na tekens wat nie duidelik voor ons lê nie. Ons soek na die tekens wat in die kloof van die verlede onder die stof verberg geraak het; tekens wat histories bepaald is³. Die historiese gebeure kan nooit werklik geken word nie; omdat dit reeds te laat is – die gebeure is reeds verby en bestaan nie meer nie⁴. Wanneer die verlede van Israel bestudeer word, kan ons dus nooit die volle prentjie kry nie: ons het iets verloor en geen historiese metode kan dit ooit terugvind nie⁵.

Bogenoemde maak dit duidelik hoekom sinkroniese metodes so populêr is in teksinterpretasie: hiervolgens lê betekenis net onder die oppervlak van die teks en wag op die oomblik wanneer dit ontdek gaan word deur die regte metode.

¹ Kearney, R 1989. *Modern movements in European philosophy*. Manchester: University Press. Bladsye 240-251.

² Le Roux, J H 2001. *Augustine, Gadamer and the Psalms*. Pretoria: University of Pretoria.

³ Derrida, J 1976. *On Grammatology*. Baltimore: John Hopkins. Bladsye 102-107.

⁴ Le Roux, J H 2007. *Historical understanding and rethinking the foundations*. Universiteit van Pretoria. Bladsy 3: "The elusiveness of the past and the inaccessibility of a past event are typical features of a diachronic study".

⁵ Thiselton, A C 1980. *The two horizons*. Exeter: Pater Noster. Bladsye 103-113.

In die geval van diakroniese studie, waar die klem geplaas word op historiese verstaan van 'n teks, word daar eerder 'n gevoel van wanhoop en verlorenheid geskep, want die spore van die geskiedenis lê dof in die stof en kan nie meer duidelik onderskei word nie⁶.

Dit is juis op hierdie punt waar die belangrikheid van die huidige studie na vore kom: twee persone, Gerhard Von Rad en Hans-Georg Gadamer, het ons gehelp met die soeke na betekenis in die kloof van historiese afstand tussen die modern interpreteerder en die Ou Testament. Alhoewel Von Rad 'n Ou-Testamentikus was en Gadamer 'n filosoof, beteken dit nie dat hulle werk onversoenbaar is nie. Inteendeel, Jean Grondin maak dit baie duidelik hoe nou verwant die teologie en filosofie aan mekaar is⁷. Aristoteles het die noue verhouding tussen filosofie en teologie verduidelik deur te sê dat die arbeid van die goddelike niks anders was as nadenke nie; die goddelike was dus vir hom die sfeer van die suiwer rede. Teologie was die wetenskap van die goddelike en filosofie die soeke na die dieper rede⁸. Die een kan nie werklik sonder die ander nie, omdat beide teologie en filosofie strewende na verstaan, met die mens in die sentrum van hierdie proses.

Een aspek van Von Rad se werk wat vir ons van belang is, is sy geskiedsbekouing. Die negentiende eeu het voorwaar die eeu van die geskiedenis en geskiedskrywing geword. Geskiedenis was nie meer net 'n belangstellingsrigting of 'n vak wat bestudeer is nie, maar het 'n lewenswyse geword⁹. Dit het 'n manier van verstaan geword. Ons ken iets eers wanneer ons dit histories verstaan¹⁰. In hierdie konteks het Von Rad gepraat van historiese minimum en teologiese maksimum.

⁶ Caputo, J 1997. *The prayers and tears of Jacques Derrida*. Indianapolis: Indiana University Press. Bladsy 100-105.

⁷ Grondin, J 2002. *The new proximity between theology and philosophy*. In, Wiercinski, A 2002. *Between the human and the divine: philosophical and theological hermeneutics*. Toronto: The Hermeneutic Press. Bladsy 97: "Ever since Book E of Aristotle's *Metaphysics*, the relations between philosophy and theology have been most intimate".

⁸ Grondin, J 2002. *The new proximity between theology and philosophy*. In, Wiercinski, A 2002. *Between the human and the divine: philosophical and theological hermeneutics*. Toronto: The Hermeneutic Press. Bladsy 98: "The proximity between philosophy and theology could not be closer, nor more rational: theology is a science (*logos*) of the divine (*theos*), and philosophy is quest for a wisdom concerning the first causes, which can be found in the divine".

⁹ Von Harnack, A 1908. *Das Wesen des Christentums*. Leipzig: Heinrichsches Buchhandlung. Bladsy 177-179.

¹⁰ Je Roux, J H 2002. *Gerhard von Rad 'n honderd jaar*. HTS 58(4). Bladsy 3.

As ons histories-krities na die Ou Testament kyk, is daar maar baie min wat oorbly: hoeveel weet ons werklik van Abraham en sy tyd; of van Isak of Jakob? Von Rad was terdeë bewus van die effek van die kritiese historiese wetenskap, maar moedig die interpreteerder aan om die teologiese maksimum af te lei uit hierdie spore wat voor hom in die sand lê¹¹. Dit doen Von Rad aan die hand van die tradisiegeskiedenis. Wat Von Rad se bydrae so belangrik maak, is dat hy daarin geslaag het om 'n balans te behou tussen die teologie en die geskiedenis; tussen die historiese kritiek en teologiese besinning. Hy het in sy interpretasie van die Ou Testament duidelik aangedui dat hierdie twee – die geskiedenis en die teologie – mekaar nodig het. In sy benadering kan die een nie bestaan sonder die ander nie; teologie en geskiedenis sluit mekaar nie uit nie.

'n Laaste opmerking oor Von Rad is in plek hier en is baie belangrik vir ons studie van die Ou Testament: hy het die belangrikheid van die finale gestalte van die teks beklemtoon. Dit is by die finale gestalte waar alle studie van die Ou Testament moet begin en weer eindig. Von Rad het hieraan vasgehou, en selfs verder gegaan: hy wou uitvind hoe hierdie finale gestalte van die teks tot stand gekom het. Sy ywer lei hom dieper en dieper in die geskiedenis in tot by die ontdekking van Isreal se *Credo*: die basiese geloofsbelydenis van Jahwe se volk. In sy strewe daarna om by die teologiese maksimum uit te kom, het hy met die kleinste deeltjie (*Credo*) begin en van daar af terug gewerk na die finale gestalte van die teks om sodoende te verstaan hoe Israel se teologiese verstaan gewerk het. Dit was 'n beginpunt vir sy teologie en die basis van sy *Traditionsgeschichte*.

Ook by Gadamer leer ons 'n paar belangrike dinge: hy was gekant teen die tipe benadering waar die interpreteerder teenoor die teks staan as die een wat in beheer is; hy was gekant daarteen dat die interpreteerder die teks as 'n objek hanteer, wat hy aan sy eie persoonlike voorkeure kon onderwerp.

¹¹Le Roux, J H 2002. *Gerhard von Rad 'n honderd jaar*. HTS 58(4). Bladsy 5: "Die aantreklikheid van Von Rad se werkswyse lê juis daarin dat dit ons help om die kritiese wetenskap te aanvaar, maar ook nog teologies besig te wees; om die historiese minimum van die Ou Testament te herken, maar ook na 'n teologiese maksimum te streef; om die historiese kritiek se geweldige kritiese impak te besef, maar dit nogtans as 'n onontbeerlike stuk eksegetiese gereedskap te beskou; om die insigte van die kritiese geskiedswetenskap te aanvaar en selfs te gebruik, en nog steeds teologies met die Ou Testament om te gaan".

Hy was gekant teen metodes wat die aanname gemaak het dat dit op 'n objektiewe manier betekenis uit die teks kon tap¹². Hy ontken nie die waarde van metodes nie, maar waarsku teen die ongebalanseerde verheffing van metodes. 'n Metode is belangrik, maar dit kan nie waarheid verskaf nie¹³. Gadamer was gekant daarteen dat metodes op sigself waarheid en sekerheid kon verskaf¹⁴ - metodes is 'n hulpmiddel tot verstaan; nie die doel nie¹⁵. Hermeneutiek het vir hom nie sentreer rondom metodes nie, maar rondom die lewe self. Dit is eie aan die mens se aard om te interpreteer: hy doen dit outomaties reg van die begin van sy lewe af: gebeure en ervarings word geïnterpreteer om sin te maak uit die lewe en soos die lewe voortgaan, word daar weer herinterpretasies gemaak. Dit is deel van die historiese proses van menswees en geskiedenis handel juis oor menswees en oor die lewe¹⁶. Daar is 'n tweeledige waarheid in wat Gadamer sê: (i) die lewe is histories bepaald, maar (ii) ons lewe help ook om die geskiedenis te vorm en te ontsluit. Daarom kan die mens slegs sin maak uit die lewe deur op 'n historiese wyse te verstaan. Hy maak deel uit van die geskiedenis wat bly voortspoel en sy eie unieke horison is geanker in hierdie voortsleurende geskiedenis van die mensdom.

In die lig van hierdie historiese bepaaldheid van die mens, merk Gadamer op dat interpretasie 'n oneindige proses is, wat altyd weer nuwe verstaansmoontlikhede bied in die midde van ons dinamiese, ontwikkelende horison.

¹² Mickelsen, A B 1987. *Interpreting the Bible*. Grand Rapids: Eerdmans. Bladsy 19: "Finding a correct interpretation cannot be achieved in the way that a druggist fills a prescription. The druggist mixes ingredients in the exact proportions demanded by the physician. Everything is precise. But synthesizing or analyzing thought is not like synthesizing or analyzing chemicals. Ideas are imponderable: they cannot be weighed, measured, or counted. Hence they cannot be exposed to light by following set formulas".

¹³ Grondin, J 2000. *Einführung zu Gadamer*. Tübingen: JCB Mohr. Bladsye 32-39.

¹⁴ Gadamer, H-G 1993. *Hermeneutiek II*. Tübingen: JCB Mohr. Bladsye 276-291.

¹⁵ Misgeld, D & Nicholson, G (eds) 1992. *Hans-Georg Gadamer on education, poetry, and history: Applied hermeneutics*. Albany: State University of New York Press. Bladsy 71. Gadamer het die volgende baie belangrike opmerking gemaak in 'n onderhoud wat met hom gevoer is in 1985 / 1986: "I began by objecting to the modernist prejudice that certainty, the possession of criteria, is more important than truth. I objected to this old skeptical argument. I have argued that communication in language is a rhetorical phenomenon, not subject to the rules of logical demonstrability. It is more important to find the words which convince the other than those which can be demonstrated in their truth, once and for all".

¹⁶ Dyck, E (Ed) 1996. *The act of Bible reading*. Illinois: Intervarsity Press. Bladsy 122: "Thus in Gadamer's view there is no such thing as an impersonal method which one applies to a text to arrive at its meaning. Meaning emerges in relationship to the interpreter, which means that one can no longer appeal only to the author's intention as the arbiter of meaning".

Geen teks kan ooit finaal uitgelê word nie. In elke nuwe situasie word daar anders en nuut gedink oor tekste en die geskiedenis; in elke historiese horison word ons anders aangespreek deur die teks.

Die historiese kritiek het die historiese minimum ontbloot. Dit het tot gevolg gehad dat die historiese afstand tussen die teks se ontstaan en die hede soos 'n aaklige afgrond voor ons kom lê het; soms kom dit voor of hierdie afgrond nie oorkom kan word nie. Gadamer wys egter daarop dat die historiese afgrond nie iets is wat ons moet vrees nie, maar eerder tegemoed moet gaan met afwagting: in die kloof van historiese afstand lê eeue-lange interpretasies wat ons kan help met ons eie verstaan van die teks. Dit help ons om te verstaan, omdat dit interpretasiemoontlikhede bied waarvan ons nie eens bewus was nie. Dit dien as 'n brug tussen die teks en die interpreteerder, wat beide historiese bepaald is. Hierdie voortdurende proses van historiese interpretasie en herinterpretasie, het Gadamer *Wirkungsgeschichte* genoem.

Interpretasie geskied nie in isolasie nie, maar die verlede, gevul met interpretasies van die teks, spreek tot die interpreteerder in die interpretasieproses¹⁷. Ook die interpreteerder se eie historiese geworpenheid speel in op die proses van verstaan: sy eie historiese horison bepaal hoe hy verstaan. Interpretasie in die hede is daarom niks meer as 'n voortsetting van die *Wirkungsgeschichte* wat reeds aan die gang was voor ons nie.

So lei beide Von Rad en Gadamer ons dan in die rykdom van die geskiedenis in. Beide is geïnteresseerd in die finale gestalte van die teks, maar beide besef dat die finale gestalte nie die sleutel tot verstaan is nie. Hierdie teks wat voor ons lê, is geanker in die verlede en vloei voort uit die verlede. Die teks is histories bepaald en kan slegs tot ons spreek vanuit die geskiedenis. Om 'n teks te lees, losstaande van sy historiese ontwikkeling, is 'n vrugtelose aktiwiteit en 'n mors van tyd. Wat Von Rad en Gadamer vir ons oopgesluit het, is voorwaar radikaal.

¹⁷ Mickelsen, A B 1987. *Interpreting the Bible.*, Grand Rapids: Eerdmans. Bladsye 65-66: "An interpreter brings to bear upon the text all that he is, all that he knows, and even all that he wants to become".

Die mens wat die moed het om in hulle voetspore te volg, betree onstuimige waters, want dit vereis 'n neerlegging van die vals sekuriteit wat meganiese interpretasie metodes bied. Dit vereis 'n toetrede tot die proses van historiese verstaan; 'n proses waar die belangrikste boustene vir verstaan verskuil lê in die duister van die verlede¹⁸. En tog is dit die mees belonende oefening waarin enige historiese wese betrokke kan raak: om meegevoer te raak in die proses van historiese verstaan. Verstaan is nooit 'n eindbestemming nie, maar 'n ontdekkingsreis waarop die mens gaan.

* Let asseblief daarop dat geen verwysing in hierdie proefskrif geslagspesifiek is nie, en dat alle verwysings ook die vroulike geslag insluit.

¹⁸ Dray, W H 1995. *History as re-enactment: R.G. Collingwood's idea of history*. Oxford: Clarendon Press. Bladsye 211-220.